

Jakten på ginseng

Shôgun Yoshimune insåg att Arai Hakuseki hade haft alldeles rätt i att det var nödvändigt att stämma utflödet av guld, silver och koppar från landet. Det kunde man göra genom att odla eller tillverka de eftertraktade importvarorna själv. Men det förutsatte bland annat att siden vävdes och att socker odlades i Japan. Det hade faktiskt redan visat sig att tobak, som portugiserna en gång hade introducerat, trivdes mycket bra i japansk jord. Tobaksodling hade blivit en utmärkt binäring för många bönder.

En av de dyraste importvarorna var medicinalväxter. Allra dyrast var ginseng från Korea. Därför upprättade Yoshimune ett långsiktigt utvecklingsprogram som kom att sträcka sig över flera decennier. Det bestod av två delar: dels att leta reda på vilka medicinalväxter som växte i Japan, dels att börja odla ginseng. Medicin var ju inte något man kunde vara utan – tvärtom blev det mer och mer efterfrågat. Människor hade större möjlighet att köpa läkemedel i och med att handeln utvecklades och fler fick tillgång till pengar. Dessutom gjorde det faktum att det nu fanns flera storstäder, Êdo med 1 miljon invånare och Ôsaka och Kyôto med över en halv miljon var, att sjukdomar spreds lättare och att behovet av medicin därför ökade.¹

Speciellt utsedda örtletare, apotekare, läkare och amatörer genomsökte hela Japan på jakt efter örter som kunde användas för att tillverka medicin. Shôgun och många daimyô anlade örtodlingar eller utvidgade sina trädgårdar till att omfatta medicinalväxter. Speciella instruktioner sammanställdes för dem som letade efter användbara växter. Det hölls föreläsningar, och böcker om örter och mediciner publicerades. År 1722 upprättades en speciell byrå, som granskade och godkände växter för medicinskt bruk. Till dessa hörde också en del europeiska växter som hade kommit med holländska handelsfartyg till Nagasaki.

Shôgun Yoshimune engagerade sig personligen i jakten på ginseng. Ginseng växte bara i Korea och koreanerna slog vakt om växtförhållandena som om en statshemlighet. Det var inte att undra på: ginseng ansågs då, och än idag, som ett effektivt medicinskt universalmedel. Endast den torkade roten exporterades, och till mycket höga priser. Handeln med ginseng gick, som all japansk Korea-handel, via klanen Sô på ön Tsushima och de köpmän, som med hjälp av tillstånd från Sô, fick slå sig ner i japankolonin Wakan (Waegwan på koreanska) i Busan. I hemlighet uppmanade bakufu flera gånger Sô att försöka få tag på färska ginsengrötter. Det lyckades visserligen ibland men det visade sig omöjligt att få rötterna att växa i Japan. Yoshimune själv försökte flera gånger utan att lyckas. Först år 1738 producerade några rötter frön tack vare ihärdiga botanister. Fröna delades ut till enskilda odlare över hela landet, ett i sanning nationellt projekt alltså.

Men det var knappast lättare att starta ginsengodling med frön än med rötter. Det visade sig att i Korea sådde man fröna på den plats de kom från. De planterades på norrsidan av bergssluttningar, i speciell jord och under speciella omständigheter. Experter av olika slag engagerades för att hitta de bästa betingelserna i Japan. En trädgårdsmästare experimenterade med jord han samlat in från olika delar av Japan, en annan ansåg att fröna måste planteras precis vid vårdagjämningen. När frön slog rot dröjde det flera år innan rötterna blev användbara och under tiden hotades de av mögel, eftersom de skulle odlas i skugga, och av ohyra samt av vesslor och andra djur som gärna åt dem.

Först 1746 vet vi med säkerhet att japansk ginseng började säljas. Den kallades då *otane ninjin*, vördad frö-ginseng, där vördad syftar på shôgun Yoshimune. Tack vare hans

¹ Följande uppgifter är hämtade från Kasaya Kazuhiro: The Tokugawa Bakufu's Policies for National Production i W.F. Vande Walle och Kasaya Kazuhiko red.: Dodoaeus in Japan. Leuven 2001 s.168-186

enträgna politik gav jakten på ginseng resultat efter tre decennier. Kasaya Kazuhiro, som skrivit om denna politik, understryker att den inte infördes för att inbringa pengar till statskassan utan av omtanke med folkhälsan.

Yoshimunes intresse för växter resulterade också i en kartläggning av inhemska produkter som ett sätt att undersöka Japans naturtillgångar. Dessutom ledde intresset för naturkunskap till att man i shogunatets gömmor hittade en bok som legat där sedan mitten av det föregående århundradet, holländaren Dodoen's Cruijdeboeck. Dodoen var före Linné och hans systematiska organisering av växter en auktoritet inom botaniken och hans bok visade i detalj europeiska växter. När Yoshimune såg hur välgjord boken var lät han översätta den – det tog tio år eftersom ingen till att börja med kunde läsa holländska. Shôgun Yoshimunes entusiasm blev början till ett officiellt understött intresse för västerländsk kunskap, ännu ett exempel på att det s.k. *sakoku*, det stängda Japan, inte var så tillslutet av shogunerna som ofta påstås.